

פתרון הבחינה

בספרות

חורף תשפ"ו, 2026, שאלון: 8281

מוגש ע"י אורן איזנברג, מורה לספרות בבית הספר לבגרות של יואל גבע

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון לשאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.
3. כל התשובות מנוסחות בראשי פרקים.

פרק ראשון – הסיפור הקצר

נבחנים שבחרו בפרק זה, נדרשו לענות על שתיים מהשאלות 1-4 :

שאלה מספר 1

מדירה לדירה / עגנון

- גיבור הסיפור "מדירה לדירה" הוא דמות מורכבת משום שהוא דמות שמתפתחת ומשתנה מקצה לקצה, ומשום שהסיפור נותן ביטוי רב לרגשות ולמחשבות שלו. לקראת סוף הסיפור מתרחש אירוע שמהווה נקודת מפנה משמעותית, אירוע שמוביל את גיבור הסיפור לגלות פרט על עצמו הסמוי מן העין לאורך הסיפור ולאורך חייו.

- במרכז הסיפור ניצב קונפליקט פנימי של הגיבור – הבחירה בבדידות ובחיים ללא קשר אנושי מול הבחירה בחיים הכוללים קשר אנושי. לאורך הסיפור בורח הגיבור מקשר זה, אבל במהלכו הוא עובר תהליך נפשי, ובנקודת ההתפכחות הוא בוחר לחזור לתינוק ובוחר בקשר אנושי ובחיים שונים מאלו שחי עד כה.
- זהו סיפור שבו מעוצב תהליך פסיכולוגי של התפכחות ושל הבנה עמוקים, סיפור על הצורך של אדם בקשר אנושי. הגיבור הופך מאדם אנוכי המרוכז בצרכיו בלבד, לאדם שזקוק לקשר אנושי.
- כאשר המספר פוגש את התינוק המוזנח (בובי) הוא עובר תהליך שבמהלכו הוא מבין כמה הוא זקוק לקשר עם בני אדם. כשהוא עובר למקום שנראה כמו גן עדן הוא מרגיש געגועים לתינוק, ומבין שרצונו האמיתי הוא לחזור אליו. הוא חוזר לתינוק, מרגיע אותו ומחבק אותו. בזכות הקשר עם התינוק מחלים המספר מהבדידות והתינוק ממלא את עולמו הרגשי.
- גיבור הסיפור הוא חולה כמצב של קבע, ולכן מבקש שוב ושוב לשנות את מקום מגוריו כדי להיטיב את מצבו. לאורך הסיפור ובאמצעות מפגשיו עם התינוק, מתברר לו ולקוראים כי הוא זקוק לשינוי פנימי ולא חיצוני: הוא זקוק לקשר אנושי, ממש כפי שהתינוק זקוק לקשר. הקשר עם התינוק מביא לו שלוה ומנוחה, שלצורך השגתו הוא מוותר על דירה נאה ומרווחת לטובת חדר עלוב ברחוב סואן, ובלבד שיהיה קרוב לתינוק.
- הגיבור הוא דמות מורכבת משום שהוא עובר שינוי משמעותי והופך מאדם אנוכי המרוכז בצרכיו בלבד לאדם שזקוק לקשר אנושי ומבין כי גאולתו תתאפשר רק באמצעות קשר עם הזולת. **פרט זה על עצמו הוא סמוי מן העין (של הקורא ושל הגיבור) עד לאותה נקודת תפנית המתרחשת על אסקופת הדירה.** בכך מעצב הסיפור אמירה לפיה משמעות החיים היא להיות בקשר אנושי, גם אם במקום שלכאורה הוא הגרוע ביותר, מכיוון שהמקום החשוב הוא היכן שאדם נפתח אל הזולת הנזקק לו. במקום זה הוא ניצל מבדידות, משיממון וממוות נפשי.
- **האמצעי הספרותי המרכזי המעצב גילוי זה הוא מוטיב הדירה.** בדירה הראשונה (בירושלים) הוא חולה במחלה פיזית – הוא תשוש, פצעים בשפתיו, משתעל וכו', אולם בקריאה קפדנית ניכר שמחלתו האמתית היא הבדידות שהוא מצוי בה.
- בהמשך התהליך הגיבור מגיע לדירה הבאה, בתל אביב, שמתוארת כקטנה, צפופה ובלתי נסבלת. חייו הופכים לגיהנום והוא סובל מאוד. לאחר מספר ימים מגיעה צרה חדשה: לבעלי הדירה היה תינוק חלש וחולני שאמו הזניחה אותו, הוא היה יושב כל היום על אסקופת הבית, בוכה ומבקש מהגיבור שירים וינענע אותו. בלילה הוא היה בוכה ומלחיץ אותו ומפריע לו לישון. התינוק מדגיש את הקושי של הגיבור לקיים קשר אנושי ואת התהליך שהוא יעבור בניסיון להחלים ממחלתו, עד שיצליח ליצור קשר עם התינוק.
- לאחר ימים לא קלים בדירה בתל אביב, מחליט הגיבור לעבור לדירה נוספת: דירת הזקן. דירת הזקן היא מקום חלומי עם טבע, דשא ובריכת דגים; המקום פסטורלי ונראה שהוא מצא את הדירה המושלמת בשבילו. הגיבור חוזר לדירה בתל אביב, אוסף את חפציו והוא מלא התרגשות מהמעבר לדירה החדשה.
- בהגעה לדירת הזקן חלה נקודת המפנה בתהליך שהגיבור עובר – **בנקודה זו מתרחש הגילוי הגדול שהיה סמוי מעין הגיבור וסמוי מעין הקורא – אירוע פנימי בנפשו, התפכחות ותובנה חדשה על חייו.** הוא מבחין בכך שאין תינוק על אסקופת הבית (האסקופה נקייה וצחה,

כאנלוגיה ניגודית לאסקופה בתל אביב), וכאן מתחוללת ההתפכחות בתהליך שהגיבור עובר : הוא מחליט לחזור במפתיע לדירה בתל אביב. הוא פוגש את התינוק ומחבק אותו כמו שלא חיבק בעבר.

- **גילוי** זה מבטא את משמעות הסיפור ואת מורכבות הדמות, שכן על אף שדירת הזקן מושלמת, מה שבאמת חסר לו הוא הקשר האנושי והחום של התינוק בובי. כעת רעש האוטובוסים כבר לא מפריע לו, הלכלוך לא מפריע לו ; הוא מחבק את התינוק ורק רוצה לשמוע את קולו. זהו רגע השיא שבו המספר מבין ומרגיש כמה הוא זקוק לקשר זה.
- **משמעות הגילוי** מקבלת ביטוי גם בעזרת האנלוגיה הניגודית בין מצבו בתל אביב בתחילת הסיפור ובין מצבו בתל אביב בסופו. בעקבות השינוי הנפשי שעבר, הרגשות שחש הגיבור במעבר הראשון לתל אביב מנוגדים לאלו שהוא מרגיש בחזרתו. הרעש, הלכלוך והחום כבר לא מפריעים לו. התינוק המוזנח שממנו כה רצה לברוח מעניק לו אושר רב – הוא מחבק את התינוק כפי שלא חיבק אותו בעבר, עולה לחדר ושוכב על המיטה. כעת, רעש האוטובוסים כבר לא נשמע לאוזניו למרות שהוא קולני כמו בעבר. הקול היחידי שהוא שומע הוא קול התינוק, ואת הקול הזה הוא מנסה להמשיך לשמוע.

שאלה מספר 2

יגון / צ'כוב

- במרכז הסיפור "יגון" עומדות בעיה רגשית וביקורת חברתית. הסיפור מתאר את המצוקה הקשה של יונה בעקבות מות בנו האהוב, והסיפור משתמש בבעיה הרגשית הזו, במצוקה וביגון, כדי לשקף בעיה חברתית ולהעביר ביקורת נוקבת על חברה שאינה מקשיבה לאדם במצוקה, חברה קרה שבה לאדם לא אכפת מזולתו. הסיפור משקף לקורא את אופייה הקר של החברה – בשעת קושי אין באמת אדם שאכפת לו. חברה זו שמתוארת בסיפור היא מנוכרת ולא אנושית, והיא בבחינת "אדם לאדם זאב".
- ביונה חל שינוי במהלך הסיפור – מצד אחד יונה מודע למצבו הרגשי – לסבל שהוא נמצא בו, ליגון שהוא חווה. מצד שני הוא אינו מודע למצב החברתי שבו הוא נתון – אף אחד מהסובבים אותו לא מתעניין במצבו והוא ממשיך לנסות חרף ההתעללות, ההתעלמות, ההשפלות והכשלון בניסיון לפרוק את ליבו. בסיום הסיפור חל שינוי במודעות זו והוא בוחר לספר את סיפורו לסוסתו.
- מצב מורכב זה (מודעות לסבל אבל חוסר מודעות לחוסר האכפתיות) בא לידי ביטוי במספר מרכיבים בסיפור :
במפגשים השונים של יונה עם דמויות בסיפור **ובניגוד בין דמויות אלו לסיום הסיפור** (דמותה של הסוסה המקשיבה) - הקצין שלא מצליח להביע חמלה למצבו של יונה ומתעלם על ידי עצימת העיניים ; שלושת הצעירים שמקללים את יונה ומזלזלים בו, צוחקים עליו ומשפילים אותו ; שוער הבית שמסלק אותו ועגלון אחר שנרדם באמצע הסיפור ולא מקשיב לו.
בסיום הסיפור נחשף **ניגוד גדול בין הדמויות** - זהו השיא הרגשי וגם שיאה של הביקורת החברתית. בסיום זה מגיע יונה למודעות שאיש לא מתעניין בו והוא מוצא את עצמו שופך את ליבו בפני סוסתו ומספר לה על מות בנו והיא היחידה שמקשיבה לו. הדבר חושף את אטימות הלב של בני האדם, המסרבים להקשיב לו כשהוא מנסה לשתף אותם בטרדיה שפקדה אותו.

באמצעות ניגוד זה הסיפור מבטא עמדה פסימית וקשה (אין פתרון!) אך גם אופטימית עם מעט תקווה (רמז לפתרון!). החברה הקרה מתגלה בשיא אכזריותה משום שלא ניתן למצוא בחברה אדם אחד שאכפת לו. בהיעדר כל אדם נותרה ליונה אפשרות אחת בלבד – דיבור עם בעל חיים. סיום סגור זה הוא אכזרי ואיום שכן היחידה שמקשיבה לו היא הסוסה, שמגלה אנושיות גדולה יותר מכל בני האדם. במובן מסוים ניתן לראות מעט אופטימיות בסיום ורמז לפתרון. אמנם אין עם מי לדבר אבל בסופו של דבר יונה מוצא הקשבה (עיניה המבריקות מדגישות את ההקשבה). הסיפור מתאר חוסר קשר וחוסר אכפתיות. אל מול חוסר ההצלחה של יונה ליצור קשר עם הדמויות השונות, דווקא בולט הקשר שלו עם סוסתו, שבאמצעותו הוא מוצא פתרון לבעיית חוסר ההקשבה.

- **גם מוטיב העיניים וגם עיצוב הסביבה** (ומזג האויר) מבטאים את משמעות הסיפור. מוטיב העיניים בסיפור חושף את אטימותה של החברה, את חוסר הקשב של חברה העוצמת את עיניה נוכח מצוקתו של אדם. איש הצבא, למשל, עוצם את עיניו (נרדם או אולי מתחזה לישן) ואינו מאפשר ליונה לשפוך את ליבו. המספר קובע כי היגון (שאם היה יוצא מחזהו של יונה היה מציף את העולם כולו) הוא "סמוי מן העין" כלומר אף אחד בסביבה לא מסוגל לראות את יגונו ומצוקתו של יונה, והעגלון בפונדק – ששב לעצום את עיניו בלי להקשיב לו. בסיום הסיפור עיניה הבורקות של הסוסה הנושפת על ידיו של יונה מדגישות את רגישותה. עיניה הבורקות מסמלות את יכולתה להקשיב בניגוד לדמויות האטומות שבהן נתקל יונה לאורך הסיפור.

פרק שני – דרמה

נבחנים שבחרו בפרק זה, נדרשו לענות על אחת מהשאלות 5-8 :

שאלה מספר 7

בית בובות / איבסן

- **המחזה "בית בובות" משקף מערכת יחסים בין נורה לבין הלמר.** לאורך המחזה מתנהל מאבק בין דמותה של נורה לבין דמותו של קרוגסטאד (בתחילה) ובין הלמר בעלה (בהמשך). אבל המאבק האמיתי הוא מאבקה של נורה מול הכוחות המאיימים לפרק את התא המשפחתי, ומול התפיסה הפטריארכלית המביאה אותה בסופו של דבר לשינוי תודעתי עצום.
- הכוחות המאיימים למוטט את נפשה של נורה ואת התא המשפחתי שאותו היא מקפידה לקיים הם תפיסות חברתיות פטריארכליות (המיוצגות במחזה על ידי דמויות הגברים שאיתם נורה נמצאת במאבק) התומכות בעליונות גברית ונחיתות נשית. **מבחינה זו היחסים בין הדמויות מייצגים תופעה רחבה יותר בחברה האנושית!** תפיסות חברתיות אלו מקבלות ביטוי במחזה ככוחות עזים המפרקים לבסוף את התא המשפחתי, ומובילים את גיבורת המחזה לתהליך עצום של שינוי והתפכחות, תוך ניסוח האשמה חברתית חריפה ומסרים פמיניסטיים כלל אנושיים.

- נורה, גיבורת המחזה "בית בובות", קוראת בהתנהלותה תיגר על תפיסות פטריארכליות (כאמור – המיוצגות על ידי הגברים איתם נורה במאבק) ההופכות נשים לחפצים, לאובייקטים. נורה מורדת במוסכמות כשהיא מסרבת להמשיך לתפקד כחפץ, כבובה משעשעת וחיננית. בסיום המחזה נורה מגדירה את עצמה כסובייקט בעל דעות, עמדות והשקפות משל עצמו, ונוטשת את בית בעלה שהיה לה כבית בובות.
- המחזה מתמקד בדמותה של נורה, העוברת שינוי תודעתי **במערכת היחסים שלה עם בעלה** בכל הנוגע למיקומה במשפחה, בזוגיות ובחברה, עד הסוף המפתיע שבו היא טורקת את הדלת על ביתה, משפחתה וחייה. טריקת דלת זו היא קריאת תיגר על העולם הישן ועל המשפחה הפטריארכלית, והיא שהופכת את המחזה לפמיניסטי במיוחד. נורה מוצאת את זהותה כאישה עצמאית המוצאת את קולה, מגיעה למודעות מגדרית ועוזבת את בעלה!
- בתחילתו של המחזה נורה מוצגת כאישה מפונקת וכנועה, המצייתת לכל מה שבעלה דורש ממנה. נראה שהיא ה"בובה" שלו – הוא מכנה אותה בכינויים ילדותיים, היא מתלהבת מכסף ומחביאה עוגיות שאותן היא אוכלת בניגוד לרצונו. **ככה מתוארת מערכת היחסים בכל שנות נישואיהם.**
- במהלך המחזה מתגלה כי יש באופייה גם קווים מרדניים והיא אינה נוהגת כ"אישה בורגנית טובה". למעשה, היא חרגה בעבר מהמקובל ולקחה הלוואה (ואף זייפה חתימה!) למען בריאותו של בעלה. בשלב מסוים מגיע קרוגסטאד ומערער את קיומה. במובן מסוים הוא מהווה כוח המאיים למוטט את נפשה ומשפחתה.
- בסיום, בעקבות איומי קרוגסטאד, נחשף פרצופו האמיתי של בעלה והוא עצמו הופך ל"כוח" המאיים למוטט את נפשה של נורה ואת התא המשפחתי. הוא שתלטן המעוניין בבובה צייתנית. **המשבר מוביל את מערכת היחסים לניתוק ולשינוי עמוק שנורה עוברת.**
- נורה אינה מעוניינת להמשיך לחיות בשקר, בוחרת לעזוב את משפחתה ולפרק את התא המשפחתי כדי לממש את עצמה ולחיות חיים אותנטיים – היא פועלת לשיפור חייה ולהגשמת זהותה המגדרית ולביטול זהותה כ"בובה" של בעלה.
- **הדיאלוגים השונים, האנלוגיות המורכבות ואביזרי הבמה משקפים את מערכת היחסים בין נורה לבין הלמר לאורך המחזה.** כך למשל, בפתיחה עולה נורה על בימת המחזה כאישה צייתנית הנכנעת לתכתיבים של בעלה, וכאישה המפנימה את נחיתותה (הכינויים שבהם הוא מכנה אותה; מוטיב הכסף). בסיום, נוכח תגובת הלמר למכתבי הגילוי, רואה נורה את מערכת היחסים ביניהם מזווית אחרת. היא יוזמת שיחה ומנסחת תובנות ועמדה מוסרית ברורה. נורה מגיעה למודעות מגדרית ומכריעה: "אני מאמינה שלפני הכול ומעל לכול אני יצור אנושי, ממש כמוך"; "אני חייבת להיות עצמאית לגמרי ולעמוד על הרגליים שלי לבד"; "אני מאמינה שלפני הכול ומעל הכל אני יצור אנושי". הכוחות שאיימו למוטט את נפשה הובילו אותה למציאת קולה ועצמאותה, ובמקביל לפירוק התא המשפחתי.

פרק שלישי – רומאן ונובלה

נבחנים שבחרו בפרק זה, נדרשו לענות על אחת מהשאלות 9-11:

שאלה מספר 9

מאחורי הגדר / ביאליק

- הנובלה "מאחורי הגדר" מציגה ביקורת חברתית נוקבת על תהליך החינוך וההתבגרות שנאלץ לעבור הנער היהודי בכניסתו לחברה היהודית. דרך הנובלה מציג ביאליק ביקורת על עולם שבו נאלץ הגיבור לעבור תהליך התבגרות שמוחק את רגשותיו, מדכא את אהבתו האמיתית ומאלץ אותו לאמץ את כללי היהדות.
- הנובלה "מאחורי הגדר" היא סיפור התבגרות – נח, גיבור הסיפור, עובר במהלך הסיפור משלב הילדות אל שלב הבגרות, והופך לאדם חברתי בוגר בתוך החברה היהודית. זהו סיפור התבגרות המתאר את תהליך התבגרותו של נח – נער ההופך לחלק מהחברה היהודית. ההזדהות עם נוח עולה מתוך תיאור עולמו הפנימי והתהליך שהוא עובר.
- ההזדהות עם נח נוצרת בעיקר משום שנח אינו עובר תהליך התבגרות שגרתי שבו הוא נער תמים הלומד איך להשתלב בחברה שלו: בילדותו הוא מורד בחברה היהודית ורק בסוף הנובלה הוא הופך לאדם חברתי ממוסד ותרבותי – זוהי הביקורת העקיפה המופנת כנגד החברה היהודית. לאורך הסיפור נדמה שהוא חי על פי רגשותיו ועל פי טבעו, ורק בסוף הסיפור הוא "לומד" איך צריך לחיות בחברה היהודית, לדכא את רגשותיו, את אהבתו ואת כללי הלב. ובשל כך דמותו מעוררת הזדהות גדולה במיוחד ומשקפת תהליך התבגרות אותנטי יותר, אנושי יותר ואוניברסלי. לאורך הסיפור נוצרת הזדהות עם כאבו, המרד שלו והמחיר שהוא משלם.
- בסיום הנובלה דמותו גם מעוררת ביקורת נוספת שהרי הקורא מבין שהוא למעשה קורבן של החברה שסביבו. במקביל לתהליך ההתבגרות מתרחש תהליך נוסף, מרכזי לא פחות – תהליך שבו נח הופך מנער תמים, משוחרר וטוב למבוגר "חייתי". זהו תהליך נפשי שלילי שבו הפיכה למבוגר היא הפיכה למעין חיה המחופשת לאדם תרבותי.
- בתחילת הנובלה נח מתואר כילד תמים. לאורך הפרקים ג'וד' הוא משתעשע, צוחק, מקפץ, מזמין את מארינקא לזרוע איתו זרעים, הוא שובב – זורק למארינקא מאכלים מעבר לגדר, מתעקש לראות את סוס הפוני שלה, והכל בתמימות ובלא חשש או פחד.
- נח מעורר הזדהות בהמשך כשהוא עובר תהליך של חינוך, תהליך שנתקל בקשיים רבים. בכל אחד מהמורים שלו בחדר נח מורד, אבל בכל פעם אפשר לראות שמהו משתנה בו, החופש שלו הולך ופוחת, משהו בו מתבגר. כך למשל אצל המלמד השני הוא מצטרף לגויים ונלחם ביהודים המתרחצים בנהר. באופן סמלי אפשר לראות ב"מלחמה" הזו סוג של מלחמה ביהדות וחוסר רצון להתבגר לתוכה. זהו מאבק המסתיים בשינוי – הוא מרגיש רגשות אשם. למרות הניצחון על היהודים הוא חש שניצחו אותו והוא עצוב "כאבל". הוא מרגיש "כאילו הוא המנוצח" (פרק ז').
- שינוי נוסף בדמותו של נח מתרחש אחרי המלחמה בין ילדי הגויים הרוסים (בהובלת נח) לבין ילדי בית המדרש. נח עצמו חש מובס ועלוב: "כל הערב ישן בין השקצים כאבל בין חתנים

וכאילו הוא המנוצח". נח מבין מהו המחיר האישי, המשפחתי והחברתי שישלם בעבור הנהגת הילדים הרוסים מול היהודים, ובכך מעורר הזדהות רבה.

- לקראת סוף הנובלה מתרחשת נקודת תפנית בהתבגרותו של נח. בפרק ט', כשהוא מגיע לגיל 18, הוא שוכב בגן מחוץ לשכונה ואורב למארינקא. הוא יודע שהיא חוזרת משם הביתה מהעבודה. לפתע הוא מרגיש עצב בליבו – הוא נזכר שכמה מטרים ממנו עומד בבית המדרש אבא שלו בבגדי השבת, והוא מכנה את עצמו פושע ישראל שאורב ל"שיקסע" (כינוי לגויה). הוא כבר מזדהה עם אבא שלו, מרגיש שהוא עושה מעשה אסור ולא מכנה אותה בשמה!
- בסיום הסיפור מתרחשת הפתעה גדולה שמצד אחד מעוררת דחייה ומצד שני מעוררת הזדהות (משום שדרך עולמן הפנימי של הדמויות הקורא מבין את המחירים הכבדים שהן שילמו). הוא נוטש את מארינקא ואת התינוק שלו למען נישואים יהודיים אחרים.
- **גם מוטיב הפירות מעצב את הביקורת הקשה על החברה היהודית.**

פרק רביעי – שירה

נבחנים שבחרו בפרק זה, נדרשו לענות על שתיים מהשאלות 12-28, על פי ההנחיות בפרק:

שאלה מספר 14

הכניסיני תחת כנפך / ביאליק

- שירו של ביאליק "הכניסיני תחת כנפך" הוא שיר המתאר אדם מיוסר, מאוכזב ומיואש: התפילות שלו נדחו (בית 1), הוא החמיץ את נעוריו (בית 2), נפשו, שלא ידעה אהבה, "נשרפה" בלהבה (בית 3), הוא מבין שחלומותיו לא התממשו (בית 4), וכעת לא נותר לו דבר. לכן הוא פונה אל מישהי בבקשה שתקשיב למצוקותיו ותהיה לו "אם ואחות". **הוא חושף בפניה סודות אלו ואת ההשפעה שלהם על חייו. 3 הבתים האמצעיים הם חשיפה של הסודות שמכבידים עליו ועל נפשו** – זהו מונולוג וידוי על האכזבה וההחמצה של אדם שחייו "חלפו לידו" מבלי שזכה לחוות אותם.
- **בתים השני, השלישי והרביעי חושף הדובר את סודותיו על הייסורים שלו.** הוא מבקש לגלות לה את סוד ייסוריו כלומר את הסיבות לייסורים, הסיבות לסבל. הזמן שהוא מוכן לגלות לה את סוד הייסורים הוא "בעת רחמים בין שמשות". זמן זה (על פי הקבלה) הוא הזמן שבו נפתחים שערי שמים ותפילת האדם נשמעת, כלומר בבית זה הוא עדיין מקווה שתפילתו תשמע. בבית זה הוא שואל בשאלה רטורית "היכן נעורי?" כלומר אחת הסיבות לייסורים נובעת מאובדן הנעורים. אנשים אומרים שבעולם יש נעורים אבל – "היכן נעורי?".
- **בבית ה-3 הוא ממשיך את חשיפת הסוד** וממשיך לספר לה על סוד ייסוריו. הוא אומר שהנפש שלו נשרפה בלהבה. המילה להבה מסתיימת באות ה' דגושה (לדגש כזה קוראים מפיק והוא מסמן שייכות). משמעות המילה "להבה" היא – הלהב שלה. כלומר נפשו נשרפה בגללה, בגלל אותה אישה. אי אפשר להתעלם ממשמעות נוספת למילה להבה – כלומר אש ששרפה את נשמתו. **ייתכן** והוא מדבר על הלהט או התשוקה שהייתה לו למישהי ששרפה את האהבה,

כלומר במקום אהבה הרגיש להט ותשוקה. המילה להבה חורזת למילה אהבה וכך נוצר קשר בין שתי המילים. כך מודגש שהאהבה אבדה בגלל התשוקה הפיזית (הלהבה). הוא מסיים את הבית בשאלה רטורית נוספת: "מה זאת אהבה?". המשורר לא חווה אהבה וזוהי הסיבה הנוספת לייסוריו.

- **הבית ה-4 הוא השיא של חשיפת הסודות.** הוא עוסק באכזבה. הכוכבים – סמל לתקווה או לסיכוי – רימו אותו. הוא חשב שיש תקווה, שיש סיכוי אבל הם רימו אותו. גם חלום היה לו אבל גם הוא עבר ונעלם. זהו שיאו של הוידוי ושיא האכזבה. הבית מסתיים ביאוש. ללא הנעורים, האהבה והחלום הוא אומר שאין לו כלום בעולם. כדי להדגיש את הייאוש הוא חוזר פעמיים על הדברים: אין לי כלום, אין לי דבר.
- השיר בנוי כך שהבית ה-1 והאחרון חוזרים על עצמם ומהווים מסגרת לשיר. בסוף השיר הדובר מגיע לאותה נקודה, ללא שינוי. זהו מונולוג שאין לו מענה, חוסר מוצא. הדובר נשאר באותה נקודה שבה היה והקשר לא התפתח. החזרה הזו מעידה על כך שהבקשה ("תחת כנפך") איננה מעידה על קשר רומנטי בין הדובר לנמענת. **מבחינה זו חשיפת הסודות אינה גורמת לדובר הקלה. אולם ניתן לראות את הבית האחרון גם באופן הפוך, שמוביל להקלה.** ניתן לראות חזרה זו בדרך מעט יותר אופטימית - בבית ה-1 הוא פונה לנמענת בבקשה לחסות ואחרי שהיא מודעת לייסוריו (3 בתים שבהם הוא תיאר אותם) הוא יכול לחזור על בקשתו. אחרי ההסבר הוא יכול לבקש שוב ולקוות ליחס, לחמלה, לאמפתיה. המטאפורה המרכזית בבית היא של ציפור הנדרשת לתת הגנה לגוזל תחת הכנף שלה ובקן שלה. מכאן מבינים שהדובר הוא כמו גוזל שזקוק להגנה, לחום, מטאפורה זו משקפת את הקשר החם שאולי קיים בין הדובר לנמענת.

שאלה מספר 24

תיקון הריחות / ארז ביטון

השיר "תיקון ריחות" הוא שיר בעל רקע אוטוביוגרפי. המשורר קשור בנפשו לריחות המזון של אימו – לריח הזעפרן ולריח הערק. בשיר פונה המשורר לחבריו ומבטא את הניגוד בין הריחות האהובים עליו מילדותו ובין הנהוג והמקובל בחברה האירופית "המתקדמת". הילדות שלו בלוד מאופיינת במשחק סנוקר, ואילו החינוך האירופאי מאופיין באוטו גלידה מזמר ומוסיקה מערבית. לאורך השיר מתאר הדובר באירוניה כואבת את החינוך שקיבל, שבאופן מטאפורי מתואר כניסיון לתיקון הריחות – חינוך מערבי, חינוך בעל ניחוח של עושר מערבי, שמנוגד כל כך לחברת העולים הענייה שבתוכה גדל. השיר מציג ניגוד בין העבר של הדובר לבין ההווה שבו הוא חי, וניגוד זה משקף את תהליך גיבוש הזהות והשייכות שלו – תהליך שהוביל ל"תיקון הריחות" שאפיינו את העבר.

- **עולם תרבותי ראשון** - מהחלק הראשון של הבית הראשון מצטיירת תמונת העבר – זוהי ילדותו של הדובר בשיר, שניתן לזהות בה אלמנטים המזכירים את ילדותו של ביטון עצמו. השיר מתחיל בפנייה שמעלה תחושה של התגוננות: "מה אתם רוצים ממני", והוא ממשיך בהצהרה: "אני כבר לא אותו הילד". מכאן מתחילה להצטייר תמונה מוחשית של אורח

חייו כילד בלוד : קפה מרקו, משחק סנוקר, ילד אבוד שמסתובב בין הרגליים של המבוגרים.
הוא מרגיש צורך להצדיק את עצמו ואת אורחות חייו – הוא צריך להתנער מעברו.

- **עולם תרבותי שני** - בחלק השני של הבית הראשון ובבית השני הוא מתאר את חייו בהווה, לאחר שהתבגר, עזב את בית ילדותו וסיגל לעצמו אורח חיים חדש, מנותק ורחוק מהמקום שבו גדל. בין שני החלקים של הבית הראשון ניתן לראות גם הפרדה ויזואלית : החלק השני מתחיל במילים "עכשיו חברים" – כלומר, הניגוד שעליו הוא מדבר מקבל ביטוי גם באופן שבו השיר בנוי.

- **בבית השני הוא ממשיך את ההווה ומספר על כל הדברים שהוא לומד בתהליך "תיקון הריחות" המטאפורי.** כלומר, בחייו החדשים בחברה "התרבותית" הוא צריך ללמוד מחדש דברים בסיסיים ולמחוק את העבר של ילדותו, את העולם שממנו בא ושבו התנהל בטבעיות מוחלטת. כל מה שהוא למד בו וכל מה שהוא יודע עליו כבר לא רלוונטי, והוא צריך ללמוד מחדש את החיים בתרבות המערבית :

1. לאכול גלידה מבדולח
2. לאוטו יש קולות ציפורים
3. לפתוח דלתות בתיבות נגינה עתיקות (אלו הן דלתות המערב שלא היו נפתחות בפניו אילו היה נשאר בריחות, הטעמים והקולות של ילדותו)
4. להריח כריכות של שייקספיר (בניגוד לריחות הזעפרן והערק)
5. לשחק בחתול סיאמי (בניגוד למשחקי הסנוקר)

כל התיאורים הללו נכתבים בטון של אירוניה מרה וביקורתית שמציגה בכאב את החינוך שנאלץ הילד לעבור, ואת תיקון הריחות שנאלץ לבצע – **למחוק את מה שאהב בעולם תרבותי ראשון וללמוד לחיות בצורה אחרת בעולם תרבותי שני** מערבי-אירופאי, בהווה. הילד בשיר נאלץ למחוק את זהותו ואת עברו וללמוד לאמץ זהות חדשה המנוגדת למה שאהב ומנוגדת לחיים שהיו לו בעבר. ניגוד זה הוא הניגוד בין עולם אחד - העבר (מה שכה אהב) לבין עולם אחר - ההווה (מה ש"למד" לאהוב).

הנימה האירונית שהדובר בשיר משתמש בה כדי לתאר את הריחות והטעמים של התרבות המערבית מאירה באור שונה גם את הכותרת. שם השיר "תיקון הריחות" מלמד את הקורא על קלקול כלשהו שקיים, אך בתום הקריאה לא ברור אילו ריחות צריך לתקן – האם אלו ריחות העבר, שמהם הוא צריך היה להתרחק ולהתנתק על מנת להתקבל לחברה הישראלית, או שמא הריחות שדורשים תיקון הם ריחות ההווה (המערביים), שאותם על הדובר לאמץ כדי להתקבל לחברה ולפתוח לעצמו הזדמנויות. **מבחינה זו השאלה אם אפשר לעבור בין עולמות אלו נשארת פתוחה וללא הכרעה.**

- לסיכום, השיר "תיקון הריחות" מתאר מצב של קרע בין עולם העבר של הדובר, על הריחות, הטעמים והמראות שמאפיינים אותו, לבין העולם שבו הוא חי בהווה. הדובר נאלץ להיפרד ולהתנתק מעולם ילדותו על מנת להתקבל ולהשתייך לעולם שבו הוא נמצא בהווה, כמו גם ללמוד מחדש ידע בסיסי שהיה חסר לו על מנת שיקבל יחס שווה בחברה. הנימה האירונית שמלווה את השיר מוחה על חוסר הצדק : הצורך להיפרד מריחות הילדות שלו על מנת שיוכל להתקדם בחברה ולהשתייך אליה. הפרידה מעולם הילדות לא הושלמה מעולם, שכן נראה כי הריחות והטעמים ממשיכים לחיות בו ואף לרדוף אותו.